



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Horizontale werking van grondrechten

Vos, B.J. de

Citation

Vos, B. J. de. (2010, October 14). *Horizontale werking van grondrechten*. Meijers-reeks. Maklu, Apeldoorn. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16040>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16040>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Horizontale werking van grondrechten. Een kritiek

Horizontale werking van grondrechten

Een kritiek

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. P.F. van der Heijden,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 14 oktober 2010
klokke 16.15 uur

door

Bart Jan de Vos

geboren te Rumst (België) in 1980

Promotiecommissie:

Promotor: prof. mr. J.H. Nieuwenhuis
Overige leden: prof. mr. A.G. Castermans
prof. mr. Jac. Hijma
prof. mr. J.M. Smits (Universiteit van Tilburg)
prof. dr. M.E. Storme (Katholieke Universiteit Leuven,
Universiteit Antwerpen, België)

Lay-out: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest

436 pag. – 24 x 16 cm

Van dit proefschrift verscheen bij Maklu eveneens een handelseditie
(isbn 978-90-466-0369-7)

© 2010 Maklu-Uitgevers nv en Bart J. de Vos

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur en van de uitgever.

Maklu-Uitgevers

Koninginnelaan 96, NL-7315 EB Apeldoorn, www.maklu.nl, info@maklu.nl
Somersstraat 13/15, B-2018 Antwerpen, www.maklu.be, info@maklu.be

Inhoudsopgave

LIJST VAN AFKORTINGEN	IX
1 INLEIDING	1
1.1 Inzet	1
1.2 Verantwoording	4
1.3 Opzet	7
2 HISTORIEK	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Nationale schetsen	10
2.2.1 Duitsland	10
2.2.2 Italië	21
2.2.3 Oostenrijk & Zwitserland	23
2.2.4 Nederland	29
2.2.5 Portugal & Spanje	35
2.2.6 België & Frankrijk	38
2.3 Comparatieve annotaties	45
2.3.1 Een uitdijend spectrum	45
2.3.2 Oorlogs- en grondrechtenretoriek	53
2.3.3 Europa in perspectief	61
2.4 Conclusie	63
3 EENHEID EN VERSCHIEDENHEID	65
3.1 Terminologie. Horizontale werking omschreven	65
3.1.1 Grondrecht	70
3.1.2 Werking	80
3.1.2.1 Inleiding	80
3.1.2.2 Direct vs. indirect: een diffuus onderscheid	81
3.1.3 Conclusie	91
3.2 Grondslag	91
3.3 Systematiek	103
3.3.1 Werking	103
3.3.2 Grondrecht	111
3.3.2.1 Klassieke vs. sociale grondrechten	111
3.3.2.2 Constitutie vs. EVRM	113
3.3.3 Conclusie	131
3.4 Conclusie	131

4	<i>FALLGRUPPEN</i>	133
4.1	Onrechtmatige daad	136
4.2	Contractenrecht	153
4.3	Familierecht	164
4.4	Conclusie	176
5	OVERVLOED EN ONBEHAGEN	179
5.1	Procespartijen	179
5.2	Magistratuur	182
5.3	Doctrine	185
5.4	Conclusie	202
6	AANSPRAKEN EN ONVERMOGEN	203
6.1	Inleiding	203
6.2	Competentie ontleed	203
6.2.1	Articulatie	203
6.2.2	Oriëntatie	205
6.2.3	Afweging	216
6.2.4	Zwakke partij	224
6.3	Conclusie	229
7	ELEMENT TOT CONVERGENTIE?	231
7.1	Transnationale referentie	234
7.1.1	Globale appreciatie	234
7.1.2	Casestudy: <i>Wrongful life</i>	238
7.1.3	Conclusie	246
7.2	Supranationale referentie	247
7.2.1	Nederland	248
7.2.2	Engeland	256
7.2.2.1	Impressie, deel 1	256
7.2.2.2	Intermezzo: 2 Casestudies	258
7.2.2.2.1	Functional public authority	258
7.2.2.2.2	Privacy	263
7.2.2.3	Impressie, deel 2	274
7.3	Conclusie	276
8	HORIZONTALE WERKING ALS <i>TROJAN</i>	277
8.1	Degeneratie vrijheid	279
8.2	Credibiliteit jurisprudentie	282
8.3	Devaluatie autoriteit	283

Inhoudsopgave

VII

SAMENVATTING	287
SUMMARY	293
AANGEHAALDE LITERATUUR	299
RECHTSPRAAKREGISTER	383
TREFWOORDENREGISTER	413
CURRICULUM VITAE	417

Lijst van afkortingen

A&M	Auteurs & Media
A.C.	Law Reports: Appeal Cases
A.J.T.	Algemeen Juridisch Tijdschrift
A.R.	Algemene rol
AA	Ars Aequi
AB	Administratiefrechtelijke Beslissingen
AcP	Archiv für die civilistische Praxis
Act. dr.	Actualités du droit: Revue de la Faculté de droit de Liège
ADC	Anuario de Derecho Civil
ADH	Anuario de Derechos Humanos
AfP	Archiv für Presserecht
A-G	Advocaat-generaal
AG	Amtsgericht
AIJC	Annuaire international de justice constitutionnel
AJDA	Actualité juridique – Droit administratif
AJDI	Actualité juridique – Droit immobilier
Am. J. Comp. L.	American Journal of Comparative Law
Ann. Dr. Louvain	Annales de droit de Louvain
AöR	Archiv des öffentlichen Rechts
AP	Arbeitsrechtliche Praxis
Arbh.	Arbeidshof
AR-Blattei	Arbeitsrecht-Blattei
Arbrb.	Arbeitsrechtbank
Arch. loc. e cond.	Archivio delle locazioni e condominio
Arr. R.v.St.	Verzameling van Arresten van de Raad van State
ATC	Acórdãos do Tribunal Constitucional
AuR	Arbeit und Recht
B.Z.	Bijzondere zitting
BAG	Bundesarbeitsgericht
BAGE	Entscheidungen des Bundesarbeitsgerichts
BayObLG	Bayerisches Oberstes Landesgericht
BB	Der Betriebs-Berater
BBl.	Bundesblatt (Zwitserland)
BCLR	Butterworths Constitutional Law Reports
BetrVG	Betriebsverfassungsgesetz
BGB	Bundesgesetzbuch
BGBL.	Bundesgesetzblatt
BGE	Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts
BGer	Bundesgericht (Zwitserland)

BGH	Bundesgerichtshof
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen
BMLR	Butterworths Medico-Legal Reports
BOE	Boletín Oficial del Estado
Boletim Min. Justiça	Boletim do Ministério da Justiça
Bull. civ.	Bulletin des arrêts de la Cour de Cassation. Chambres civiles
BV	Bundesverfassung
BVerfG	Bundesverfassungsgericht
BVerfGE	Entscheidungen des Bundesverfassungsgericht
C. trav.	Code du travail
CA	Cour d'appel; Corte d'appello
Can. J. L. & Soc.	Canadian Journal of Law & Society
Cass.	Hof van Cassatie; Cour de Cassation; Corte di Cassazione
CC	Code Civil; Código Civil; Codice Civile
CE	Conseil d'État
CGB	Commissie Gelijke Behandeling
Ch.	Law Reports: Chancery Division
CIDH	Corte Interamericana de Derechos Humanos
CJ	Colectânea de Jurisprudência
CLR	Commonwealth law reports (Australië)
Computerr.	Computerrecht
Cons. const.	Conseil constitutionnel
Const.	Constitutie
Const. Comment.	Constitutional Commentary
Corr. giur.	Corriere giuridico
Corte Cost.	Corte Costituzionale
CRP	Constituição da República Portuguesa
D.	Recueil Dalloz
Danno e resp.	Danno e responsabilità
DB	Der Betrieb
De Verz.	Tijdschrift voor verzekeringen (Bulletin des assurances)
Dir. Fam.	Diritto e famiglia
DÖV	Die Öffentliche Verwaltung
DR	Diário da República
DVBl	Deutsche Verwaltungsblatt
DW	Die Wohnungswirtschaft
DWW	Deutsche Wohnungswirtschaft
E.H.R.L.R.	European Human Rights Law Review
E.H.R.R.	European Human Rights Reports
E.I.P.R.	European Intellectual Property Review
E.M.L.R.	Entertainment and media law reports
Echos log.	Echos du logement
EConstLR	European Constitutional Law Review
EJCL	Electronic Journal of Comparative Law
ELJ	European Law Journal
Env. L. Rev.	Environmental Law Review
ERPL	European Review of Private Law

EuGRZ	Europäische Grundrechte-Zeitschrift
EWCA Civ	Court of Appeal, Civil Division
EWHC	High Court of England and Wales Decisions
F.S.R.	Fleet Street Reports
Fam. e dir.	Famiglia e diritto
FamRZ	Zeitschrift für das gesamte Familienrecht
FD	Fundamentos de derecho
FF	Feuille fédérale
FJR	Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht
Foro It.	Il Foro Italiano
Gaz. Pal.	Gazette du Palais
GG	Grundgesetz
Giur. compl. cass. civ.	Giurisprudenza completa della cassazione civile
Giur. It.	Giurisprudenza italiana
Giur. mer.	Giurisprudenza di merito
Giust. Civ.	Giustizia civile
Giust. Civ. Mass.	Giustizia civile massimario
Giust. Cost.	Giustizia e costituzione
GU	Gazzetta Ufficiale
HC Deb.	House of Commons Debates (Hansard)
HL Deb.	House of Lords Debates (Hansard)
HR	Hoge Raad
HRA	Human Rights Act 1998
HRb	Handelsrechtbank
HRCLJSA	Human Rights and Constitutional Law Journal of Southern Africa
I.P.Q.	Intellectual Property Quarterly
ICLQ	International and Comparative Law Quarterly
IVBPR	Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
J. Civ. Lib.	Journal of Civil Liberties
J. Env'tl. L.	Journal of Environmental Law
J.C.B.	Jurisprudence Commerciale de Bruxelles
J.L.	Jurisprudence de Liège
J.L.M.B.	Jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles
J.O.	Journal Officiel de la République Française
J.P.I.	Journal of Personal Injury Law
J.P.L.	Journal of Planning & Environment Law
J.T.	Journal des Tribunaux
J.T.T.	Journal des Tribunaux du Travail
JA	Juristische Arbeitsblätter
JAR	Jurisprudentie Arbeidsrecht
JBl.	Juristische Blätter (Oostenrijk)
JCP	La semaine juridique (édition générale)
JCP E	La semaine juridique (édition entreprise)
JCP S	La semaine juridique (édition sociale)

JÖR (NF)	Jahrbuch des Öffentlichen Rechts der Gegenwart (Neue Folge)
Journ. Proc.	Journal des Procès
JR	Juristische Rundschau
JURA	Juristische Ausbildung
JuS	Juristische Schulung
JZ	Juristenzeitung
KaG	Kammergericht (off. KG)
KG	Kort Geding (act. Feitenrechtspraak)
Kg.	Kortgeding
KtG	Kantongericht (off. KG)
L.Q.R.	Law Quarterly Review
LAG	Landesarbeitsgericht
LG	Landgericht
LJN	Landelijk Jurisprudentienummer
Lloyd's Rep. Med.	Lloyd's Law Reports Medical
Loyers et copr.	Loyers et copropriété
M.L.R.	Modern Law Review
Mac & G	Macnaghten and Gordon's Reports
Mass. Giur. It.	Massimario della Giurisprudenza italiana
Mass. Giur. Lav.	Massimario di giurisprudenza del lavoro
MDR	Monatsschrift für Deutsches Recht
MM	Mietrechtliche Mitteilungen
Mon. Trib.	Monitore dei Tribunali
MR	Medien und Recht
MvT	Memorie van Toelichting
N.Z.L.R.	New Zealand Law Reports
Nds Rpfl	Niedersächsische Rechtspflege
NILR	Netherlands International Law Review
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NJCM	Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NJWbl.	Nieuw Juridisch Weekblad (off. NJW)
NJW-RR	NJW-Rechtsprechungsreport
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht
NVwZ	Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht
NZA	Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht
NZM	Neue Zeitschrift für Miet- und Wohnungsrecht
ÖA	Der österreichische Amtsvormund
ÖBA	Österreichische Bankarchiv
OGH	Oberster Gerichtshof (Oostenrijk)
OJLS	Oxford Journal of Legal Studies
ÖJZ	Österreichische Juristen-Zeitung
OLG	Oberlandesgericht
OM	Openbaar Ministerie
ÖRiZ	Österreichische Richterzeitung

OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Cywilna) (Jurisprudentie Opperste Gerechtshof (Civiele kamer) (Polen))
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich (Jurisprudentie Poolse Rechtshoven)
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego (Jurisprudentie Constitutioneel Hof (Polen)).
P.L.	Public Law
Pas.	Pasicrisie belge
P-G	Procureur-generaal
Pret.	Pretore
Prg.	De Praktijkgids
QBD	Law Reports: Queen's Bench Division
R. Cass.	Recente Arresten van het Hof van Cassatie
R.G.A.R.	Revue générale des assurances et des responsabilités
R.R.D.	Revue régionale de droit
R.v.St.	Raad van State
R.W.	Rechtskundig Weekblad
RabelsZ	Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
RAG	Entscheidungen des Reichsarbeitsgerichts
RBDC	Revue Belge de droit constitutionnel
RD Publ.	Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger
RdA	Recht der Arbeit
RDES	Revista de Direito e de Estudos Sociais
RDH	Revue des Droits de l'Homme
RdPS	Revista de Política Social (off. RPS)
Rec.	Recueil des décisions du Conseil constitutionnel
Rec. Gén. Enr. Not.	Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat
Rec. Lebon	Recueil des décisions du Conseil d'état
REDA	Revista Española de Derecho Administrativo
REDC	Revista Española de Derecho Constitucional
Res. Jur. Imm.	Res et Jura Immobilia
Resp. civ. prev.	Responsabilità civile e previdenza
Rev. b. dr. const.	Revue belge de droit constitutionnel
Rev. dr. U.L.B.	Revue de droit de l' U.L.B.
Rev. Prat. Not. B.	Revue Pratique du Notariat Belge
Rev. trim. dr. civ.	Revue trimestrielle de droit civil
Rev. trim. dr. h.	Revue trimestrielle des droits de l'homme
RFDC	Revue Française de Droit Constitutionnel
RG	Reichsgericht
RGZ	Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen
RIEJ	Revue interdisciplinaire d'études juridiques
Riv. giur. lav.	Rivista giuridica del lavoro
Riv. it. dir. lav.	Rivista Italiana di diritto del lavoro
RJ	Repertorio de Jurisprudencia (Ed. Aranzadi)
RJD	Reports of Judgments and Decisions (ECHR)

RJPF	Revue Juridique Personnes et Famille
RJS	Revue de jurisprudence sociale
RM Themis	Rechtsgeleerd Magazijn Themis
RPC	Reports of patent, design and trade mark cases
RPS	Revue Pratique des Sociétés
RRJ	Revue de la recherche juridique: droit prospectif
RUDH	Revue universelle des droits de l'homme
RvdW	Rechtspraak van de Week
RvK	Raad voor Kinderbescherming
S.	Recueil général des lois et arrêts (Recueil Sirey)
SA	South African Law Reports
SAJHR	South African Journal on Human Rights
SAPL	South African Public Law
SdJZ	Süddeutsche Juristenzeitung (off. SJZ)
SeuffA	Seufferts Archiv für Entscheidungen der obersten Gerichte in den deutschen Staaten
SEW	Sociaal-economische Wetgeving
SJZ	Schweizerische Juristen-Zeitung
SMA	Sociaal Maandblad Arbeid
SN	Sąd Najwyższego (Opperste Gerechtshof (Polen))
Soc. Kron.	Sociaalrechtelijke kronieken
Sr	Wetboek van Strafrecht
Stb	Staatsblad
Stcrt	Staatscourant
STJ	Supremo Tribunal de Justiça
T. App.	Tijdschrift voor Appartements- en Immorecht
T. Gem.	Tijdschrift voor Gemeenterecht
T. Gez.	Tijdschrift voor Gezondheidsrecht (België)
T. Vred.	Tijdschrift van de Vrede- en Politierechters
T.B.B.R.	Tijdschrift voor Belgisch burgerlijk recht
T.B.P.	Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht
T.C.	Tribunal Constitucional
T.G.R.	Tijdschrift voor Gentse Rechtspraak
T.M.R.	Tijdschrift voor Milieurecht
T.O.R.B.	Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid
T.S.	Tribunal Supremo
T.S.R.	Tijdschrift voor Sociaal Recht
T.v.O.	Tijdschrift voor Ondernemingsrecht
TGI	Tribunal de grande instance
THRHR	Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg
TK	Trybunał Konstytucyjny
TKw	Toepassing der Kinderwetten
TPR	Tijdschrift voor Privaatrecht
Trib.	Tribunale, Tribunal
TSAR	Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg
TvGR	Tijdschrift voor Gezondheidsrecht (Nederland)
UKHL	United Kingdom House of Lords Decisions
UVRM	Universele verklaring van de rechten van de mens

VE	Verfassungsentwurf der Expertenkommission für die Vorbereitung einer Totalrevision der Bundesverfassung (1977)
Vred.	Vredegerecht
VVDStRL	Veröffentlichungen der Vereinigung Deutscher Staatsrechtslehrer
W.	Weekblad van het Recht
W.L.R.	Weekly Law Reports
Weim. Verf.	Weimarer Verfassung
WM	Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht (Wertpapiermitteilungen)
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
WR	Woonrecht
Wrr.	Werkrechttersraad
Wrr. Ber.	Werkrechttersraad van Beroep
WuM	Wohnungswirtschaft und Mietrecht
ZaöRV	Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht
ZBl	Schweizerisches Zentralblatt für Staats- und Verwaltungsrecht
ZEuP	Zeitschrift für Europäisches Privatrecht
ZEV	Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge
ZfRV	Zeitschrift für Rechtsvergleichung
ZfV	Zeitschrift für Verwaltung (Oostenrijk)
ZGB	Zivilgesetzbuch (Zwitserland)
ZIP	Zeitschrift für Wirtschaftsrecht und Insolvenzpraxis
ZMR	Zeitschrift für Miet- und Raumrecht
ZÖR (NF)	Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht (Neue Folge)
ZSR (NF)	Zeitschrift für Schweizerisches Recht (Neue Folge)

